

Youth

Психологія життєвого простору сучасної молоді

Міжнародна науково-практична
конференція

Future

Рівне

26-27 листопада 2021

Education

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

Психологія життєвого простору сучасної молоді

Міжнародна науково-практична конференція

26–27 листопада 2021 року

Р і в н е

УДК 159.9+ 316.6

Психологія життєвого простору сучасної молоді: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (26-27 листопада 2021 р). Упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова – Рівне: Волинські обереги, 2021. 122 с .

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету

(протокол № 12 від 30.12.2021 р.).

Матеріали надруковані в авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти поглядів авторів. Відповідальність за зміст матеріалів, точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела, достовірність іншої інформації та за додержання норм авторського права несуть автори.

- Н.С.Глуханюк, А. И. Колобкова, А. А. Печёркина. – М. : Моск. психол.-соц. ин-т, 2003. – 84 с.
4. Дёмин А. Н. Личность в кризисе занятости: стратегии и механизмы преодоления кризиса. / А. Н. Дёмин. – Краснодар : Кубан. гос. ун-т, 2004. – 315 с.
5. Корчевна О. В. Психологічні чинники формування активності безробітних на ринку праці : автореф. дис. ... канд. психол. наук. / О. В. Корчевна. – К., 2005. – 22 с.
6. Наследов А. Д. Математические методы психологического исследования. / А.Д.Наследов. – СПб. : Речь, 2004. – 392 с.
7. Павлов Ю. О. Психологічна допомога безробітним у кризовому стані в умовах професійної перепідготовки : дис. ... канд. психол. наук. / Ю. О. Павлов. – К., 2006. – 221 с.
8. Рудюк О. В. Організація дослідження особистісно-сислової детермінації переживання професійних криз у безробітних. / О. В. Рудюк // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. : зб. наук. праць : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Рівне : РДГУ, 2008. – Вип. 41. – С. 162–166.
9. Рябова Е. В. Акмеологические условия преодоления безработными личностно-профессионального кризиса : автореф. дис. ... канд. психол. наук. / Е. В. Рябова. – Калуга, 2003. – 17 с.

Савуляк В. О.

старший викладач

*кафедри загальної психології та психодіагностики
Рівненського державного гуманітарного університету
м. Рівне, Україна*

ЕТНІЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У СТРУКТУРІ Я-ОБРАЗУ

(на матеріалі дослідження студентів)

В умовах радикальних суспільних змін помітно посилюється інтерес до етнічності як складової соціальної ідентичності особистості, особливо до тих її аспектів, що стосуються етнічного відродження, тих потужних світових процесів, у яких проявилася основна функція етнічної культури – функція психологічного захисту.

Життєдіяльність в умовах сьогодення перебуває під усе більшим впливом *полікультурності*, що характеризується відкритістю світової спільноти, коли етнічна приналежність може виражатися лише територіально, а не як самоідентифікація індивіда. Внаслідок цього набувають значущості не лише підстави для віднесення індивіда до того чи іншого етносу, але й результат цього віднесення та ступінь впливовості даної самоідентифікації на структуру і поведінку особистості, на її настановлення у міжетнічному спілкуванні.

Метою проведеного нами дослідження було з'ясування змісту авто- і гетеростереотипів як узагальнених, емоційно-насичених образів певних етнічних груп або їх представників; елементів етнічної ідентичності у структурі Я-образу; когнітивного компоненту соціально-психологічних настановлень у різних сферах міжетнічної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Наукова концептуалізація поняття «етнічна ідентичність» відбувалася впродовж другої половини 20 ст. За наявності у сучасній психології розбіжностей у визначенні самого поняття *ідентичності* особистості у цілому і, відповідно, проблем у його вивченні, існують також специфічні труднощі у вивченні етнічної ідентичності. Центальною методичною проблемою постає, як зазначає Г. Стефаненко, необхідність чіткого визначення того, на якому рівні феномен вивчається: на рівні етнічної спільноти у цілому (етнічна ідентичність групи) чи на рівні особистості як носія етнічних характеристик (етнічна ідентичність особи).

Окремо слід звернути увагу на те, що, попри фактичність етнічної приналежності особи, *критерії* характеристик ідентичності та процесу етнічної самоідентифікації в уявленні дослідників і суб'єктивні критерії респондентів можуть не збігатися.

До сьогодні, як зазначає Д. Піонтковська, немає також достатнього теоретичного обґрунтування тотожності або ж відмінностей у змісті чималої кількості використовуваних різними авторами термінів («національна ідентифікація», «національна самоідентифікація», «етнічна ідентичність», «національна ідентичність» тощо). Сама дослідниця встановлює співвідношення між значеннями «етнічний» і «національний» за критерієм *усвідомленості*: «етнічна ідентичність може існувати як в усвідомленому, так і в неусвідомленому видах.... Порівняно з етнічною, національна ідентичність існує лише в усвідомленому вигляді» [2, с. 211].

У теоретичному аналізі інших авторів до переліку підстав співвіднесення себе із групою при *національній* ідентичності додаються, у зіставленні з етнічною, державницько-правові засади – «спільна економіка, однакові для всіх юридичні права та обов'язки» [3, с. 77], або ж фактично об'єднуються обидва критерії, оскільки за умови реальної поліетнічності більшості сучасних держав «нація і відповідна їй самосвідомість існує в основному тоді, коли йдеться про міждержавне спілкування. Буденна ж свідомість часто схильна до більш зручного етнічного поділу, оскільки «етнос» – давніша та, так би мовити, рідніша спільнота» [5, с. 22].

У своєму дослідженні особливостей етнічної ідентичності ми виходили із узагальненого визначення цього поняття: *етнічна ідентичність* – усвідомлення, емоційне оцінювання, переживання своєї приналежності до певної етнічної спільноти, однаковості з іншими її членами внаслідок спільності історичної пам'яті, спогадів про єдиних предків.

Основними методичними засобами дослідження етнічної ідентичності на сьогодні є:

- 1) тести-опитувальники, що виявляють структуру ідентичності, її основні компоненти;
- 2) методики самоопису;
- 3) напівструктуровані інтерв'ю, розробники яких спираються на ту чи іншу теоретичну модель ідентичності;
- 4) психосемантичні методи.

Варто зазначити, що з метою подолання методологічної невизначеності у вивченні ідентичності (з урахуванням междисциплінарності використання цієї категорії) у практиці конкретних досліджень, зазвичай, поєднується декілька різних видів методичного інструментарію. При їх відборі також обов'язково слід враховувати характеристики яких саме компонентів ідентичності будуть предметом вивчення. У структурі етнічної ідентичності зазвичай виділяють два компоненти: 1) когнітивний – це як об'єктивні знання, так і суб'єктивні уявлення про етнічні групи, а також етнічну самоідентифікацію; 2) емоційно-оцінний компонент – оцінка якостей власної групи, ставлення до членства у ній, значущість для особи цього членства [2].

У нашому дослідженні було використано: 1) методику «Приписування якостей» (розроблено американськими дослідниками Д. Кац, К. Брейлі; модифіковано Т. Г. Стефаненко зі співавторами); 2) методику «Типи етнічної ідентичності» (автори – Г. У. Солдатова, С. В. Рижова).

Етнічність, як усвідомлений простір комунікації й взаємодії, завжди ґрунтується на ідентифікації себе на відміну від інших. Напевно, тому більшість сучасних визначень етнічності містять об'єктивні (культурна основа) і суб'єктивні (самоприписування) характеристики. Методика «*Приписування якостей*» дозволяє виявити характер взаємозв'язку між Я-образом та образами типових представників своєї та чужої етнічних спільнот. При проведенні дослідження за цією методикою його учасники у списку із 71 якості людини позначають ті 15-ть, що найкраще – повно і точно – описують саме їх (перша інструкція), представників своєї національності (друга інструкція), представників іншої національності (третья інструкція). За отриманими результатами визначається ступінь вираженості ідентифікації з власною етнічною групою, а також актуальний зміст авто- і гетеро стереотипів.

Наступним етапом нашого аналізу було виявлення вираженості елементів етнічної ідентичності у Я-образі. Із цією метою зіставлялися вибори досліджуваних за першою і другою інструкціями методики «Приписування якостей», проводилось кількісний і якісний аналіз збігів у виборах за різними інструкціями. Кількість елементів автостереотипу в Я-образі

коливалася від 1 до 9 (з 15 можливих); середнє значення у вибірці – 4,75, що видається нам свідченням доволі помірного рівня представленості якостей «типового українця» в уявленнях студентів про себе.

Подібні дослідження, що проводилися раніше в різних регіонах України, виявили певні відмінності в отриманих результатах. Дослідивши етносоціальні уявлення студентської молоді м. Києва, О. Васильченко дійшла висновку про значну подібність автостереотипу і Я-образу (причому особливо це проявилось щодо жіночого образу типової українки) [1].

Проведене ж у м. Одесі дослідження – за допомогою техніки проективного малюнку – дало підстави стверджувати, що автостереотип лише незначною мірою збігався з Я-образом опитаних студентів [6, с. 85]. Можна припустити, що важливим чинником виявлених відмінностей є етнокультурна специфіка окремих регіонів (хоча серед київського студентства, звісно, є представники усіх регіонів країни).

Іншою причиною може бути мінливість у часі досліджуваного взаємозв'язку, що безпосередньо пов'язано також зі значущим впливом конкретних суспільно-історичних обставин. Проте проведене Л. Співак і Д. Піонтковською [4, с. 201] дослідження змін у національній ідентичності студентської молоді під впливом відомих суспільних трансформацій (порівнювалися аналогічні показники 2011-2013 рр. та 2015 р.) виявило лише незначне підвищення основних показників національної саморефлексії.

Результати психодіагностики за методикою «Типи етнічної ідентичності» засвідчують, що у переважній більшості досліджених студентів (у 90,5%) позитивне ставлення до власного народу поєднується з позитивним ставленням до інших народів, тобто домінує позитивна етнічна ідентичність, що приймається за норму. Протилежних типів – етніцизму та етнофанатизму – серед домінуючих типів виявлено не було.

Нами було також здійснено обчислення показників інтеркореляції за коефіцієнтом кореляції Пірсона (r), але значущих зв'язків між кількістю елементів етнічної ідентичності (індивідуального автостереотипу українців) у Я-образі та показниками методики «Типи етнічної ідентичності» не було отримано.

Висновки. Важливість з'ясування проблеми етнічної та національної ідентичності пов'язана насамперед з тим, що в ситуації соціальної нестабільності саме етнічні спільноти відіграють вирішальну роль для самозбереження індивіда чи групи, з якою він себе ідентифікує. Варто відзначити, що етнічна ідентичність відіграє важливу роль також у процесі формування та становлення особистості, забезпечує побудову світогляду в контексті соціальної етнічної групи для гармонійного існування всередині цієї групи. Досягається це в процесі розвитку міжкультурної компетентності, тобто не лише позитивного ставлення до наявності в суспільстві різних етнічних груп, а й уміння розуміти їх представників і взаємодіяти з партнерами з інших культур.

Попри актуальність і важливість зазначеної проблеми, ряд суттєвих питань щодо закономірностей формування етнічної ідентичності та її впливу на реальну поведінку особи в різних видах життєдіяльності залишаються нез'ясованими. Перспективним нам видається планування дослідження на підставі теоретичної моделі в межах циклічної теорії етногенезу.

Список використаних джерел

1. Васильченко О. М. Етносоціальні уявлення в структурі «Я»-концепції університетської молоді: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / О. М. Васильченко ; Ін-т психології АПН України ім. Г. С. Костюка. – Київ, 2003. – 19 с.
2. Піонтковська Д. В. Розвиток національної ідентичності особистості в юнацькому віці / Д. В. Піонтковська // Психологія: реальність і перспективи: збірник наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 4 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2015. – С. 210–214.
3. Савицька О. В. Етнопсихологія / О. В. Савицька, Л. М. Співак. – Київ : Каравела, 2011. – 264 с.

4. Співак Л. М. Динаміка розвитку національної самосвідомості та національної самоідентичності студентської молоді після суспільно-політичних трансформацій / Л. М. Співак, Д. В. Піонтковська // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 12 : Психологічні науки. – Вип. 6 (51) – С. 196–202.

5. Слободян Р. Р. Етнічна самосвідомість як духовна передумова ідентифікації особи / Р. Р. Слободян // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2010. – № 27 : Філософські науки. – С. 20–23.

6. Тхоржевська Т. В. «Типовий українець» в уявленнях одеських студентів: 2007-2014 / Т. В. Тхоржевська // Пізнавальний та перетворювальний потенціал історичної науки: збірник статей II міжнародної інтернет-конференції. Одеса: ОНУ, 2015.

Співак Н. В.

Старший викладач кафедри загальної і соціальної психології

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

Співак Д. М.

Старший викладач кафедри політичної психології та міжнародних відносин

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

м.Київ, Україна

ВПЛИВ ЗМІ НА СТАНОВЛЕННЯ СВІТОГЛЯДУ СТУДЕНТІВ

Розглядаючи питання становлення та формування світогляду особистості, необхідно зазначити, що в класичному трактуванні під світоглядом розуміють узагальнену систему поглядів особистості на світ, суспільство і на саму себе, а також, – сукупність наукових, філософських, політичних, правових, моральних, релігійних, естетичних переконань та ідеалів людей.

Серед розмаїття концепцій і тлумачень поняття «світогляд», можна виділити визначення В. І. Шинкарука, що світогляд є однією із суспільно вироблених форм відображення дійсності у свідомості людини. Його відмінна риса полягає в тому, що він відображає дійсність у її цілісності – як природно-суспільний світ життя й діяльності людини – і в її значущості для людини – крізь призму суспільних відносин, життєвих інтересів. Світогляд – невід'ємний атрибут людської свідомості. У ньому безпосередньо виражена суспільна природа людини і творчий характер її свідомості [5].

В. Ф. Черволенко пропонує визначити поняття «світогляд» як систему узагальнених знань та уявлень про дійсність, систему переконань та ідеалів, які розкривають практичне і теоретичне ставлення людини до світу, її здатність бачити, розуміти й оцінювати навколишню дійсність, спосіб пізнання себе як конкретного історичного суб'єкта пізнання та практики [4].

Психологічний словник трактує поняття «світогляд» як інтеграцію досвіду, знань і самосвідомості, включену в ціннісну картину світу, яка зумовлює життєву орієнтацію людини, її ставлення до дійсності і до самої себе [2].

Л. М. Рибалко та інші розглядають світогляд як своєрідну інтегративну цілісність знань і цінностей, розуму і чуття, інтелекту і дій, критичного сумніву і свідомої переконаності. На їх думку, світогляд є ядром структури особистості, що спрямовує процес усвідомлення навколишньої дійсності і виконує роль орієнтира в практичній і перетворювальній діяльності [3].

З М І С Т

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ МОЛОДІ
В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

БЫЛИНСКАЯ Н. В. Особенности временной перспективы у представителей молодежной среды.....	3
БЕЗЛЮДНА В. І. Ставлення студентської молоді до трудової міграції.....	5
ЖУРАВЛЬОВА Л. П., ЛУЧКІВ В. З. Глобалізаційні процеси, асертивність та емпатійна суб'єктивність особистості.....	8
КУЛАКОВА Л. М. Ефективна комунікація в розрізі теорії поколінь.....	10
НАЗАРЕВИЧ В. В. Остракізація в суспільстві як захисний механізм сучасності.....	14
НЕЧИПОРУК Л. І. Соціальна активність молоді в громаді: банк молодіжних ініціатив.....	17
ПАШТЧЕНКО Л. В. Психологічні особливості формування гідності сучасної молоді.....	20
ПЕТРУК Л. П. Трансформаційне суспільство і розвиток особистості.....	22
ПОНТКОВСЬКА Д. В. Національна культура сучасної молоді як складова особистості.....	25
РУДЮК О. В. Актуальні аспекти вивчення кризи зайнятості у безробітній молоді в нових соціально-економічних умовах.....	26
САВУЛЯК В. О. Етнічна ідентичність у структурі Я-образу (на матеріалі дослідження студентів).....	30
СПВАК Н. В., СПВАК Д. М. Вплив ЗМІ на становлення світогляду студентів.....	33
ХОМИЧ І.С. Соціально-психологічні особливості детермінації супідільно значущої поведінки особистості	36

ОСОБИСТІСНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

АРТЕМОВА О. І. Активізація креативних ресурсів майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки.....	41
БАБАК К. В. Самоактуалізація особистості здобувачів вищої освіти у діяльності психологічної служби ЗВО.....	43

БЕРЕЗЮК Т. П. Особливості професіоналізації майбутніх спеціалістів у контексті фахової підготовки.....	46
БОЛЮХ Т. П. Психологічні особливості емоційного вигорання юнаків.....	49
ГАВРИЛОВИЧ А. А. К проблеме социально-психологической адаптации в спортивной деятельности.....	51
ДЖЕДЖЕРА О. В. Підготовка майбутніх психологів до практичної діяльності в процесі вивчення навчальної дисципліни «організація діяльності психологічних служб».....	54
КАМІНСЬКА О. В. Детермінанти успішного професійного становлення майбутніх психологів.....	56
КОБЗАР З. І. Психологічні особливості розвитку професійної емпатії майбутніх психологів.....	60
ЛУЦИК Г. О. Використання арт-терапевтичних технологій у підготовці майбутніх психологів до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками	61
СИНЮК Д. Личностные качества студентов, значимые для их учебно-профессиональной деятельности.....	63
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ ТА ЇЇ ЖИТТЄТВОРЧІСТЬ	
ДАНИЛЕНКО А. В. Особенности психического здоровья студенческой молодежи в условиях пандемии.....	69
IVASHKEVYCH E., NAVOSHUK A. The development of creative thinking of teenagers.....	73
КУЛАКОВ Р. С. Проблема формування толерантного ставлення учасників освітнього процесу до осіб з особливими освітніми потребами.....	78
КИТЮШКО С. І. Психологічні засоби корекції аутоагресивної поведінки молоді.....	81
КОНОПЛИЦКАЯ О. Аспекты социальных ролей в социально-психологических установках индивида.....	83
МУЖАНОВА Н. В. Особливості соціалізації неформальної молоді в умовах пандемії...	86
МУКНАЛЧУК N., НЛАВИНСКА Е. The problem of understanding novels by senior pupils creatively.....	89

ПАВЛОВ И. В. Особенности виртуального образа я в игровой вселенной.....	94
САВЕЛЮК Н. М. Психосемантичний простір психологічного благополуччя майбутніх освітян.....	97
СЕВЕРИН А. В. Восприятие предметов вариативной формы подростками с разным уровнем интернет-зависимости.....	100
СОЗОНЮК О. С. Емоційний інтелект як особистісний ресурс розвитку життєвих перспектив особистості.....	103
СТОРОЖ О. В. Основні наукові підходи до творчої соціалізації студентів	106
ТОКАРЕВА Н. М. Психологічні виміри форматування перцептивно-інтерактивної компетентності юнаків.....	110
ЮРЧУК О. І. Застосування дельфінотерапії як засобу корекції осіб з психофізичними порушеннями	114
ЯЩУК С. Супрежеские конфликты и причины их возникновения.....	116
КНУРАVTSEVA N., IVASHKEVYCH E. Argumentative discourse as a problem of cognitive psychology.....	119